

Akademik Karar Alma Süreçlerinde Temel Atıf Hatası

◆◆◆

The Fundamental Attribution Error in Academic Decision-Making Processes

<https://doi.org/10.25204/iktisad.1720349>

Mehmet YİĞİT*

Asena Gizem YİĞİT**

Öz

Makale Bilgileri

Makale Türü:

Araştırma
Makalesi

Geliş Tarihi:

15.06.2025

Kabul Tarihi:

02.09.2025

© 2025 İKTİSAD

Tüm hakları
saklıdır.

Bu çalışmada, Davranışsal İktisat literatüründe, bireylerin başkalarının davranışlarını değerlendirirken içsel; kendi davranışlarını değerlendirirken ise dışsal faktörlere ağırlık vermesi olarak tanımlanan ve bilişsel önyargılardan biri olan temel atıf hatasının akademik çevrelerde kendini gösterip göstermediğinin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemi, en az bir kez lisansüstü öğrenci danışmanlığı yürütmüş ya da yürütmekte olan 151 akademisyenden oluşmaktadır. Çalışmada katılımcılar, rasgele olarak kontrol ve deney gruplarına atanmış ve her bir gruba lisansüstü danışmanlıklar ile ilgili birer senaryo sunulularak verilen soruların yanıtlanması talep edilmiştir. Çalışmadaki senaryolar, kontrol grubuna bir öğrencinin kendi danışmanı ile ilgili; deney grubuna ise akademisyenin kendi danışmanlığındaki öğrencinin şikâyetiyle ilgili olarak verilmiştir. Anketlerde sunulan senaryoların ardından sorulan sorular, senaryolardaki durumu açıklamak amacıyla içsel ve dışsal faktörlere odaklanan 5'er sorudan oluşmaktadır. Her iki gruba yöneltilen sorulara verilen cevaplar arasındaki farklar Ki-Kare testi ile incelenmiştir. Bulgular, akademisyenlerin, temel atıf hatasına düştüğünü; senaryodaki durumu açıklarken kendilerini ve başkalarını değerlendirdiklerinde farklı cevaplar verdiklerini ortaya koymuştur. Bu durum temel atıf hatasının profesyonel iş çevrelerinde de gözlemlenebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Temel atıf hatası, bilişsel önyargılar, davranışsal iktisat.

Abstract

Article Info

Paper Type:

Research Paper

Received:

15.06.2025

Accepted:

02.09.2025

© 2025 JEBUPOR

All rights
reserved.

This study aims to investigate whether the fundamental attribution error, defined as a cognitive bias within the Behavioral Economics literature, manifests itself within academic settings. The sample consists of 151 academics who have supervised graduate students at least once or are currently supervising them. Participants were randomly assigned to control and experimental groups, each presented with a scenario related to graduate supervision, followed by a set of questions to be answered. The scenarios in the study were presented to the control group as a case concerning a student's own advisor, whereas for the experimental group, they involved a complaint made by a student under the supervision of the academic. The questions following the scenarios focused on internal and external factors explaining the situation, comprising five items for each factor. Differences in responses between the two groups were analyzed using the Chi-square test. The findings reveal that academics exhibit the fundamental attribution error, as evidenced by their differing responses when explaining the scenario from their own perspective versus that of others. This indicates that the fundamental attribution error can also be observed in professional environments.

Keywords: Fundamental attribution error, cognitive biases, behavioral economics.

Atıf/ to Cite (APA): Yiğit, M. ve Yiğit, A. G. (2025). Akademik karar alma süreçlerinde temel atıf hatası. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 10(28), 733-753. <https://doi.org/10.25204/iktisad.1720349>

*ORCID Doç. Dr., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik, mehmetyigit@isparta.edu.tr

**ORCID Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, asenayigit@sdu.edu.tr

Extended Abstract

Background:

One of the most significant of these biases, the fundamental attribution error (FAE), refers to the tendency of individuals to focus on internal factors when evaluating others' behavior, while focusing on external factors when evaluating their own. Although extensively examined in the social psychology literature, how FAE manifests among academics in academic settings has not been sufficiently studied. The fact that academics play a dual role—as mentors guiding students and as actors shaping institutional strategies—makes this investigation particularly important.

Research Purpose:

The aim of this study is to explore the presence of the fundamental attribution error among academics who have supervised graduate students. Specifically, the study examines how academics interpret student complaints about their advisors, depending on whether the advisor in question is another academic or themselves. In doing so, the research seeks to build a bridge between behavioral economics and higher education research.

Method:

The study adopts a scenario-based experimental design. Data were collected through an online survey from 151 academics. Participants were randomly assigned to control and experimental groups.

The scenario presented to the control group was as follows:

"If a graduate student complains about their advisor saying: 'He/she is not interested in me,' 'He/she does not spare enough time for me,' 'He/she does not answer my questions,' or 'He/she replies to my emails very late,' what do you think might be the reasons for this complaint?"

The scenario presented to the experimental group was as follows:

"If a graduate student under your supervision complains about you by saying: 'He/she is not interested in me,' 'He/she does not spare enough time for me,' 'He/she does not answer my questions,' or 'He/she replies to my emails very late,' what do you think might be the reasons for this complaint?"

Following the scenarios, ten possible reasons for such complaints were evaluated: five external (e.g., workload, health problems, student behaviors) and five internal (e.g., lack of professional commitment, weak work ethics). Responses were collected using a 7-point Likert scale and later recoded into dichotomous categories to conduct Chi-Square tests.

Findings:

The findings indicate that academics fall into the trap of the fundamental attribution error.

- External factors: Participants were more inclined to attribute other academics' failures to external reasons but were less likely to accept the same explanations when the failures concerned themselves. In both groups, however, the number of those who agreed with external attributions exceeded those who disagreed. Yet, the proportion of agreement to disagreement was consistently higher in the control group than in the experimental group (with the exception of the first statement, where no significant difference was found).
- Internal factors: Participants strongly attributed colleagues' failures to internal causes but largely rejected the same explanations when directed at themselves. Moreover, patterns diverged between groups. For the first three items focusing on internal causes, the control group predominantly answered "agree," while the experimental group predominantly answered "disagree." For the last two items, disagreement was more common in both groups, yet it was significantly stronger in the experimental group.

Overall, the results show that academics' tendency to avoid attributing their own failures to internal causes is stronger than their inclination to attribute others' failures to internal causes.

Conclusions:

The study demonstrates that academics are not immune to the fundamental attribution error. This bias:

- Increases the risk of misdiagnosing the sources of problems in graduate supervision.
- May hinder institutional development efforts and lead to overlooking systemic issues.
- Can also contribute to neglecting structural factors in broader domains such as education policies, business processes, and public decision-making.

1. Giriş

Klasik iktisat modelleri, bireylerin, karar aşamasında ellerindeki bilgiyi en iyi şekilde analiz ederek optimal kararlar aldığını varsaymaktadır. Bu varsayım birçok modelin de temelinde yer alan rasyonel insana atıf yapmaktadır. Ancak gerçek dünyada karar alma süreçleri, klasik varsayımlarda ele alındığı gibi kusursuz ve akılcı değildir. Herbert A. Simon'un (1955) öne sürdüğü "sınırlı rasyonellik" kavramı, insanların belirsizlik durumu ve bilgi işleme kapasitesinin kısıtlı olmasından dolayı, kararlarında çoğu zaman pratik, sezgisel ve dolayısıyla da önyargılı davrandıklarına işaret etmektedir. Sınırlı rasyonaliteden hareketle ortaya çıkan Davranışsal İktisat da bireylerin psikolojik eğilimler ve bilişsel önyargılar nedeniyle sistematik hatalar yaptığını göstermekte ve klasik modellere bir eleştiri getirmektedir. Temel atıf hatası (temel yükleme hatası) da bu önyargılardan biridir.

1930'lu yıllardan beri tartışılan ancak teorik olarak bir önyargı olarak ele alınması 1977'ye dayanan temel atıf hatası temelde sosyal psikoloji alanının konusu olarak ortaya çıkmış; sonrasında yapılan çalışmalarda insanların farklı alanlardaki rasyonel olmayan kararlarının araştırılmasında kullanılmaya başlanmıştır. Temel atıf hatası, en genel haliyle, bireylerin başkalarının davranışlarını değerlendirirken içsel faktörlere daha fazla ağırlık verdiklerini, ancak kendi davranışlarını değerlendirirken daha dışsal sebepler sunduklarını göstermektedir (Ross, 1977). Diğer bir deyişle, temel atıf hatasına göre, bir sorun veya olay karşısında, insanlar davranışları değerlendirirken, başkaları söz konusu olduğunda o kişiyle ilgili içsel nedenlere odaklanırken kendileri söz konusu olduğunda dışsal nedenlere odaklanmaktadır. Yani bu yanlılığın sonucu olarak beklenmesi gereken şey aynı sorun karşısında, başkalarının o sorunla ilgili kişileri doğrudan suçlamaları iken sorunun öznesi kendileri olduğunda kendilerinden bağımsız olan dışsal nedenleri suçlamalarıdır. Mevcut çalışmalar, temel atıf hatasının tüketimden aile içi kararlara kadar birçok alanda gözlemlenebileceğini ortaya koymaktadır (Akgün Kandemir, 2019; Kim vd., 2020). Ancak, bu önyargının akademik karar süreçlerinde nasıl ortaya çıktığına ilişkin ampirik bulgular son derece sınırlıdır. Akademik ilişkilerde öğrenciler ve danışmanlar arasındaki değerlendirmelerin, karar mekanizmalarını etkileyen yanlılıklar içermesi hem kuramsal açıdan hem de kurumsal işleyiş açısından önemli sonuçlar doğurabilir. Bu bakımdan, çalışmadaki deney tasarımı bu fikirden yola çıkılmıştır. Çalışmada, akademisyenlerin danışmanlık sürecinde temel atıf hatası önyargısına düşüp düşmediğinin tespiti amaçlanmıştır. Buna göre çalışmanın hipotezi, bir danışmana yönelik olumsuz değerlendirme başkasının öğrencisinden geldiğinde içsel nedenlere (danışmanın kişiliği/özellikleri) atfedileceği; ancak aynı şikâyet kendi öğrencisinden geldiğinde dışsal nedenlere (koşullar, çevre) dayandırılacağı yönündedir. Deneyssel araştırma deseni bu hipotezi doğrudan sınavacak biçimde kurgulanmıştır.

Her ne kadar uzun bir geçmişi olsa da yapılan çalışmalar bir bütün itibarıyla ele alındığında, temel atıf hatasının, hala yeterince önem görmediğini ancak bununla birlikte hemen her alanda kendini gösterebilen ve sonuçları önemli ölçüde değiştirebilecek potansiyele sahip bir önyargı olduğu yorumu yapılabilmektedir. Bu bağlamda, temel atıf hatasının daha derinlemesine incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışma, temel atıf hatasına ilişkin süreci ve çıktılarını davranışsal bir perspektiften inceleyerek, literatüre disiplinler arası bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Çalışmanın özgün katkısı, temel atıf hatasının yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kurumsal ilişkilere dayalı karar süreçlerinde nasıl sistematik bir sapmaya yol açabileceği hususunu araştırmasıdır. Literatürde, temel atıf hatasının, sanıldığı kadar yaygın olmayabileceği yönündeki görüşlere (Granot ve Balçetis, 2013) karşın, bu çalışmada, temel atıf hatasının yüksek eğitimli bireyler arasında dahi etkili olabileceğine dair önemli ampirik bulgular sunulması hedeflenmektedir. Böylelikle hem mevcut literatürdeki boşluğu dolduracağı hem de gelecekteki araştırmalar için yeni bir tartışma zemini oluşturacağı düşünülmektedir. Çalışmada önce temel atıf hatasının kavramsal çerçevesi ve literatürdeki yeri sunulmuş, ardından analiz bulguları aktarılmıştır.

2. Teorik Yaklaşım

Sosyal psikoloji literatüründe ve ilk kez Ross (1977) tarafından tanımlanmış olan temel atıf hatası, en basit şekliyle kişinin davranışlarının dışarıdan (dışsal faktörlerden) kaynaklanma derecesini hafife alma eğilimidir. Başka bir deyişle, bu kavram, belirli bir davranışı açıklarken, söz konusu davranışa sebep olabilecek çevresel faktörler olsa bile, kişinin içsel özelliklerine dayandırılması olarak tanımlanmaktadır (Ross 1977: 184). Ancak bu kavramın kökenlerini ele aldığımızda, literatürde birçok kez farklı adlar ve özelliklerle geliştiğini söylemek mümkündür. Lewin'in (1931), psikolojide, fizikteki Aristotelesçi bakış açısından çıkıp Galileocu bir yaklaşıma geçmesi gerektiğini savunduğu çalışması, uyum yanlılığı konusunda atılan ilk adımlardan biri olmuştur. Aristotelesçi düşüncede bir nesnenin hareketi, tamamen o nesnenin doğasından kaynaklanırken, Galileocu düşüncede nesnelerin hareketi, sadece kendi içsel özellikleriyle değil, çevreleriyle olan ilişkileriyle de belirlenmektedir (Gilbert ve Malone, 1995: 23). Dolayısıyla Lewin da (1931) buradan hareketle psikolojide de benzer bir değişimin yaşanması gerektiğini; insanların davranışlarının açıklanması konusunda sadece kişiliklerine değil, aynı zamanda çevresel faktörleri de göz önünde bulundurulmasının önemini belirtmiştir. Sonrasında yapılan çalışmalarda da benzer tartışmalar yürütülmüş ancak yetersiz kalmıştır (Ichheiser, 1949; Heider, 1958). Steiner ve Field'a (1960: 241) göre ise gözlemcinin bir kişinin davranışının nedenini içsel faktörlere yüklemesi için, davranışı gerçekleştiren kişinin (aktörün) tercih özgürlüğüne sahip olarak görülmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Ancak bu çalışma da yeterli bir bakış açısı getirememiştir.

Jones ve Harris (1967), Heider'in (1958) çalışmasından yola çıkarak yapmış olduğu deneyde “gözlemci önyargısı” kavramı “Tutum Atıf Paradigması” çerçevesinde kullanılmıştır. Jones ve Harris'in (1967) gerçekleştirdiği ünlü Castro Deneyi bu paradigmanın da temelinde yer almaktadır. Bu çalışmada, katılımcılara, Küba başkanı Fidel Castro'nun lehinde veya aleyhinde yazılan birtakım makaleler gösterilmiştir. Katılımcılar, makale yazarlarının, Castro'nun lehinde veya aleyhinde yazılar yazmasının özgür iradelerine değil, deneyi gerçekleştirenler tarafından atanan görevlere göre olduğunu bilmelerine rağmen, yazılmış yazıların yazarların kendi düşünceleri olduğunu iddia etmişlerdir. Diğer bir deyişle, katılımcıların, yazarlar hakkında yorum yaparken, makalelerin zorunlu olarak başkası tarafından yazdırıldığını bildiklerinden, yazarların kendi fikirleri olmadığını düşünmeleri beklenmekteydi. Ancak buna rağmen yazarların gerçekten Castro yanlısı veya karşıtı olduklarını düşünmüşlerdir. Bu durum da kişilerin başkaları hakkında verdikleri kararlarda içsel faktörlere daha fazla ağırlık verdiğini gösteren çalışmaların en önemlilerinden biri olarak literatürde yerini almıştır. Jones ve Harris'in (1967) çalışmasından yola çıkılarak yapılan birçok öncü çalışma olmasına rağmen, bunlardan herhangi birinin gözlemci önyargısı için ikna edici bir psikolojik açıklama getirememiş olması, önyargının üzerinde daha çok çalışılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bunun temel nedeni ise bu önyargının aslında tek bir olgu değil, birbirinden farklı birkaç durumun birleşiminden ortaya çıkmış olması ve araştırmacıların bu fenomenin farklı yönlerine odaklanmalarından dolayı nedenleri konusunda anlaşmazlık yaşamaları olarak gösterilmektedir. Gilbert ve Malone (1995: 24) bu hususu 4 temel nedenle açıklamıştır. Bunlar; kişilerin, davranış etkileyen durumsal güçler hakkında farkındalığının olmaması, gerçekçi olmayan beklentileri, önyargıları ve değerlendirme için gerekli bilişsel kaynaklardan ya da motivasyonlardan yoksun olmalarıdır. Gilbert ve Malone insanlardaki bu eğilimin, sergilenen davranışın içsel faktörlerle uyuşması anlamına gelen “uyuşma yanlılığı” (correspondence bias) kavramının kullanılmasını önermişlerdir (Akdoğan, 2019: 714).

Literatürdeki ilk çalışmaları izleyen süreçte yapılan diğer bir çalışma da Kelley'e (1967) aittir. Heider'in (1958) çalışmalarından etkilenen Kelley (1967) geliştirdiği Kovaryans Modeli, insanların başkalarının davranışlarını açıklarken hangi faktörleri dikkate aldıklarını anlamaya yöneliktir. Bu modele göre, insanlar bir olayın nedenini açıklarken fikir birliği, ayırt edicilik ve tutarlılık olmak üzere üç bilgi kaynağından yola çıkmaktadır. Örneğin birisinin trafikte sinirlenerek bağırıldığını düşünelim. Bir bağlantı yanlılığı yapıyorsanız, “Bu kişi agresif biri” diyerek bu davranışı kişinin karakter özelliğine bağlayabilirsiniz. Ancak Kelley'in (1967: 462) Kovaryans Modeline göre

öncelikle üç temel sorunun ele alınması gerekir: “Diğer sürücüler de aynı şekilde mi tepki veriyor? (fikir birliği)”, “Bu kişi her durumda mı böyle agresif? (ayırt edicilik)”, “Daha önce de mi böyle tepki veriyordu? (tutarlılık)”. Dolayısıyla bu üç faktörün bileşimi bize bu kişinin içsel mi yoksa dışsal mı nedenlerden dolayı böyle davrandığını gösterebilir. Ancak Kelley her ne kadar rasyonelliğe atıfta bulunsa da günlük hayatta insanlar her zaman bu detaylı analizleri yapmadığı için uyum yanlılığının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu konudaki açıklamalardan bir diğeri de Walster’in (1966) adıl dünya teorisi ile ilişkili görülmektedir. Buna göre günlük yaşamda normal olarak gerçekleşebilecek bir olaydan sapan anormal bir durum meydana geldiğinde, gerçekleşen olayın bizim de başımıza geleceğinden endişe duymamız kaygıya yol açabilmektedir. Algılanan tehdidi en aza indirmek için, kişisel özelliklere atıfta bulunur, bu kaygıyı azaltmaya çalışabiliriz (Berry, 2015: 47).

Ross’un (1977) yılında yapmış olduğu çalışmada, literatürde uyum yanlılığı olarak tanımlanan bu kavramı temel atıf hatası olarak ele almıştır. Diğer açıklamalardan ayrılan yanı ise temel atıf hatasının aslında sistematik olarak ortaya çıkan, algının “temelinde” yer alan ve bilişsel bir hata olduğunu vurgulamasıdır. Çünkü öncesinde yapılan çalışmalar bu fenomenin bir hata olarak değil, bilgi işleme süreci açısından tasarruf sağlayan bilişsel bir yanlılık olarak ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Bu bakımdan ilgili kavram, farklı yazarlar tarafından daha çeşitli terimlerle ve değişkenlerle de ele alınmıştır (Jones ve Nisbett, 1972; Ross ve Sicoly, 1979; Griffin ve Ross, 1991). Bunun temel nedeni, araştırmacıların konuya yaklaşım biçimlerindeki farklılıklardır. Bazı çalışmalar gözlemci perspektifine dayanırken, bazıları önyargılar üzerinden hareket etmekte, bazıları ise doğrudan olgunun kendisini merkeze almaktadır. Bu metodolojik ve epistemolojik farklılıklar, kavramsal çeşitliliğe yol açsa da araştırmaların büyük ölçüde aynı fenomen üzerinde kesiştiği görülmektedir. Hatta son zamanlarda yapılan kültürler arası karşılaştırma çalışmaları, temel atıf önyargısının bahsedildiği gibi yaygın ve temel mekanizmanın bir ürünü olmadığını da belirtmektedir (Ma-Kellams, 2020: 238). Ancak genel kabul görmüş temel vurgu, kişinin rasyonel karar alma mekanizmasını etkileyen bir durum olmasıdır. Çünkü temel atıf hatası, insanın sınırlı işleme yeteneklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan hızlı ve bilinçsiz atıf süreci olarak kendini göstermektedir (Posner vd., 2004: 64-65).

3. Literatürde Temel Atıf Önyargısı

Genel olarak bireylerin başkalarının davranışlarını açıklarken içsel özelliklere aşırı vurgu yapma eğilimi olarak tanımlanan temel atıf önyargısı, sosyal psikoloji literatüründe geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bilişsel önyargılar ve sosyal algı süreçleriyle yakından ilişkili olan bu fenomenin nedenleri, bireysel ve kültürel farklılıklarda ortaya çıkışı ve etkileri üzerine çalışmalar bulunmaktadır.

Ross vd.’nin (1977) yapmış olduğu çalışma, deneysel sonuçları bakımından önemlidir. Bu çalışmada katılımcılardan üç grup oluşturulmuştur: "soru soran", "cevaplayan" ve "gözlemci". Soru soranlar kendi belirledikleri konular üzerinden birtakım sorular oluşturmuş, cevaplayanlar bu sorulara cevap vermiş, gözlemciler ise soru-cevap sonrasında cevaplarla ilgili görüşte bulunmuşlardır. Doğal olarak soruların çoğuna cevap veremeyen grubun bu davranışını yorumlayan gözlemciler, her ne kadar soruyu soranların kendi spesifik bilgilerinden yola çıkarak soruları hazırladıkları bilgisine hâkim olsalar da soruları cevaplayanlarla ilgili olarak daha az bilgili oldukları yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu durum temel atıf hatasının en önemli örneğini göstermektedir. Benzer şekilde yapılan başka bir çalışma da bireylerin kendi başarılarını içsel faktörlere, başarısızlıklarını ise dışsal faktörlere atfetme eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır (Miller ve Ross, 1975). Daha yakın zamanlı yapılan çalışmalar da benzer bulgular elde etmiştir. Bu çalışmalardan birinde, öğrencilerinin başarısızlık durumlarını dışsal faktörlere (zorluk); başarı durumlarını ise içsel faktörlere (çaba) atfettiği tespit edilmiştir (Kızgın ve Dalgın, 2012). Bu durum literatürde benliğe ya da kendine hizmet eden atıf yanlılığı olarak da tanımlanmaktadır. Birey, başarısızlığın kaynağını dışsal faktörlere dayandırarak kendi benliğini koruma davranışına girebilmektedir.

Literatürde yer alan ilk çalışmalar daha ilgili kavramın, nedenlerine, doğasına, ortaya çıkış türlerine odaklanmıştır (Heider, 1958; Jones ve Harris, 1967; Ross, 1977; Gilbert ve Malone, 1995). Ancak sonraki zamanlarda temel atıf hatası eğitim, kültürel farklılıklar, günlük yaşamı derinden etkileyen olaylar gibi değişkenlerin cephesinden de ele alınmıştır. Bu çalışmalardan biri Riggio ve Garcia'nın (2009) 155 öğrenciyle yapmış oldukları çalışmadır. Bu çalışmada, oluşturulan gruplara bir kişinin geçirdiği kötü bir gün senaryosu sunulurken, bu kişinin kötü gününün nedenleri hakkında çıkarımlar yapılması istenmiştir. Ancak öncesinde deney grubuna Jonestown Trajedisi izletilmiştir. Araştırmada, Jonestown trajedisini (büyük bir toplu intihar olayı) anlatan belgeseli izleyen öğrenciler, daha sonra senaryoda okutulan kişinin kötü gününün nedenlerini açıklarken, kontrol grubuna kıyasla, daha az kişisel faktörler daha fazla durumsal faktörler ağırlıklı açıklamalar yapmışlardır. Bu durum aynı zamanda temel atıf hatası ile ilgili farkındalık yaratma ve eğitim süreçlerinin, bu önyargıyı engellemede bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Yapılan diğer bir çalışma eğitim alanında karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada not enflasyonu olarak tanımlanan durum öğrencilere gerçekte olduklarından daha yüksek notlar verilmesi durumudur. Bu durumda, not verenler (öğretmenler) öğrencilerin performanslarını yüksek notlarla ödüllendirmektedir, ancak buna karşılık, notların gerçekte öğrencilerin bilgi ve becerilerini ne derece yansıttığını sorgulamadan, yüksek notları doğrudan olumlu kişisel özelliklere bağlama yanlılığını ortaya çıkarmaktadır (Moore vd., 2010). Bu durumda temel atıf hatası hem okul hem de iş hayatındaki performans değerlendirmelerini yanıltan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Dünya'da son 20 yıldır uygulamaya başlanmış olan sosyal transkript projeleri, bu durumu önleyici bir çaba olarak tanımlanabilir.

Temel atıf hatasının, bilinçli bir müdahaleye ihtiyaç duymadan kendiliğinden meydana geldiğini gösteren çalışmalar olsa da (Winter vd., 1985), bazı araştırmacılar bu hatanın sanıldığı kadar yaygın olmayabileceğini savunmaktadırlar (Granot ve Balcetis, 2013). Bu farklılık, literatürde en çok kültürler arası çalışmalarda kendini göstermektedir. Temel atıf hatasının Batı kültürlerinde daha belirgin olmasına karşın, Doğu kültürlerinde daha az görüldüğüne dair sonuçlar vardır (Miller, 1984; Gilbert ve Malone, 1995). Örneğin yapılan bir çalışmada cinayetin potansiyel nedenlerinin açıklanması esnasında, Batı kültürlerinden bireyler mizaç nedenlerine daha fazla ağırlık verirken, Doğu kültürlerinden bireyler durumsal nedenlere vurgu yapmışlardır (Morris ve Peng, 1994). Yapılan başka bir çalışmada ise Amerikalı ve Çinli öğrencilere fiziksel ve sosyal olayların açıklanmasında hangi faktörlere daha fazla atıf yaptıkları araştırılmıştır. Bulgular, bireylerin sosyal davranışlara yönelik atıflarının kültürel olarak farklılaştığını ve bireyci kültürlerde (örneğin, Amerika) içsel özelliklerin, kolektivist kültürlerde (örneğin, Çin) ise dışsal (durumsal) faktörlerin daha baskın olduğunu göstermektedir (Morris ve Peng, 1994). Bu durumu destekleyen fazla sayıda çalışma da mevcuttur (Ji vd., 2000; Maddux ve Yuki, 2006). Bu tespitler kültürlerin sahip olduğu temel özelliklerin, atfetmede farklılıklar yaratabileceğini göstermesinin yanı sıra, rasyonel düşünme özelliklerinin de farklı olabileceği yorumunu beraberinde getirmektedir.

Teknolojinin gelişmesi ve yeni yöntemlerin keşfiyle birlikte, cevaplara yönelik yeni yöntemsel analizler de çalışmalara entegre edilmiştir. Bunlardan biri Moran vd. (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmadır. Bu çalışmada temel atıf hatasının bilişsel mekanizması incelenmiştir. Fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (fMRI) kullanılarak yapılan deneylerde, katılımcıların bir olayı değerlendirirken medial prefrontal korteks (MPFC) başta olmak üzere zihinselleştirme ile ilişkili beyin bölgelerinin aktive olduğu bulunmuştur. Çalışma, insanların başkalarının davranışlarını yorumlarken durumsal etkenleri göz ardı etmelerinin, beynin varsayılan mod ağı (yani bilinçli bir çaba göstermeden devreye giren bölüm) ile ilişkili olabileceğini ve bunun otomatik bir bilişsel süreç olarak gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Bu bulgu, temel atıf hatasının aslında sadece bilişsel bir yanlılık değil, sinirsel bir eğilim de olabileceğini ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle önyargı olarak da ele alınabileceğinin bir göstergesidir.

COVID-19 küresel salgını sırasında yapılan diğer araştırmada ise, bireylerin, pandemi için alınan koruyucu önlemlere uymama nedenlerini hem kendileri hem de başkaları için nasıl ele aldıkları araştırılmıştır. Çalışmada, katılımcılar maske takma, sosyal mesafe, karantina gibi önlemlere uymama

nedenlerini dışsal faktörlere atfederken, başkalarının uymama nedenlerini içsel özelliklerle (örneğin, sorumsuzluk, bencillik) açıklamaya eğilimli olmuşlardır (Williams vd., 2021). Bu durum aslında sağlıkla birlikte diğer politikaların da etkili olması adına temel atıf önyargısının kontrol altında tutulmasının önemini göstermektedir. Yine son dönemde yapılan çalışmalardan bir diğerinde, sporcu skandallarının yorumlanması sırasında, bu davranışların hangi faktörlere atfedildiğinin sonucu olarak tüketici davranışlarını ve marka imajını nasıl etkilediğini araştırılmıştır. Tüketicilerin, söz konusu skandalları içsel faktörlere dayandırması halinde, markaya yönelik olumsuz tutumları artarken, dışsal faktörlere dayandırılmasının olumlu sonuçlar doğurabileceği üzerinde bir sonuç elde edilmiştir. Araştırmanın bulguları, sporcu skandallarının temel atıf hatası çerçevesinde tüketici davranışlarını ve marka algısını nasıl etkilediğini anlamada önemli bir yere sahiptir (Kim vd., 2020). Benzer şekilde yapılan diğer bir çalışmada ise aile içi çatışmalarda dahi aile mensuplarının temel atıf hatasına düştükleri tespit edilmiştir (Akgün Kandemir, 2019).

4. Veri ve Yöntem

Bu çalışmada temel atıf hatasının akademisyen üzerinde etkili olup olmadığının araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla oluşturulan anketler çevrimiçi olarak ve kolayda örnekleme yöntemi ile dağıtılmıştır. Analize konu olan veriler, en az bir kez lisansüstü öğrenci danışmanlığı yürütmüş ya da yürütmekte olan 151 akademisyenden toplanmıştır. Bu araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli etik kurul izni, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 28.03.2025 tarihli 211. toplantısında 20 sayılı kararıyla alınmıştır. Temel atıf hatasını ölçmek üzere iki farklı anket hazırlanmış ve bu anketlere cevap verenler kontrol ve deney gruplarını oluşturmuştur.

Anketlerde sunulan senaryoların ardından 5 adet içsel faktörlere odaklanan (kişilik özellikleri), 5 adet ise dışsal faktörlere odaklanan (durumsal faktörler) olmak üzere 10 soru yöneltilmiştir. Verilen cevaplar ise 7'li likert (1-Kesinlikle Katılmıyorum; 7-Kesinlikle Katılıyorum) ile alınmıştır. Ancak analizlere geçilmeden önce katılımcıların verdikleri cevaplar belirli bir sistematik doğrultusunda tekrar kodlanmıştır. Bu doğrultuda “Kararsızım” yanıtını veren katılımcılar örneklemden çıkarılmıştır. “Kararsızım” yanıtının sağında kalan “kısmen katılıyorum”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” seçenekleri “Katılıyorum” olarak kodlanmıştır. Kararsızım seçeneğinin solunda kalan “kısmen katılmıyorum”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” seçenekleri ise “Katılmıyorum” şeklinde kodlanmıştır. Dolayısıyla elde edilen cevaplar katılıyorum-katılmıyorum şeklinde dikotomik bir yapıya dönüştürülmüştür. Bu kodlama sonucunda 2 (kontrol x deney) x 2 (katılan x katılmayan) şeklinde bir deney tasarımı ortaya çıkmıştır. Bu dönüşümün temel gerekçesi, verilerin, uygulanacak olan Ki-Kare analizine daha uygun hale getirilmesidir. Nitekim bu çalışmada aslında katılımcıların ilgili ifadelerle ne ölçüde katıldıklarından ziyade ilgili ifadeye katılıp katılmadıkları önem arz etmektedir. Diğer yandan verilerin ilk etapta dikotomik değil de 7'li likert şekilde toplanmasının nedeni ise katılımcılara daha geniş bir yanıt yelpazesi sunarak düşüncelerini daha incelikli biçimde ifade edebilmelerini sağlamaktır. Zira yalnızca “Katılıyorum” ve “Katılmıyorum” seçeneklerinden oluşan iki uçlu bir ölçek, katılımcıları düşüncelerini yeterince yansıtamadan kutuplardan birini tercih etmeye zorlayabilir ve yanıtların hassasiyetini azaltabilirdi.

Ayrıca bu seçeneklere sadece “kararsızım” seçeneğinin eklenmesi özellikle çok az farkla kararsızlık ile kısmen katılmama arasında olan katılımcıları “kararsızım” seçeneğine yönlendirebilirdi. Çünkü yapılan araştırmalar, Likert Ölçeğinde, 2, 3 ve 4 seçenekten oluşan ölçeklerin en düşük, 5 ve 6 seçenekten oluşan ölçeklerin orta, 7-10 seçenekten oluşan ölçeklerin ise en yüksek geçerlik ve güvenirlik değerlerine sahip olduğunu göstermektedir (Preston ve Colman, 2000: 11-13).

Yukarıda açıklanan sakıncaları ortadan kaldırmak için cevaplar 7'li likert ile alınmış ancak analizlerden önce üçlü yapıya (“katılmıyorum”, “kararsızım” ve “katılıyorum”) dönüştürülmüştür. GPower programı ile yapılan güç analizine göre aşağıda sonuçları sunulan analizler orta etki

düzeyinde ($w=0,3$) 0,05 hata payı ve 151 gözlem ile ($sd=1$) %95,78'lik bir güç düzeyi ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada kontrol grubuna verilen senaryo şu şekildedir:

“Bir yüksek lisans öğrencisi danışmanıya ilgili “benimle hiç ilgilenmiyor”, “bana yeterli vakit ayırmıyor”, “sorularıma cevap vermiyor” ya da “e-postalarımı çok geç dönüş yapıyor” gibi şikâyetlerde bulunuyorsa sizce bu şikâyetin nedenleri neler olabilir?”

Deney grubuna verilen senaryo ise şu şekildedir:

“Sizin danışmanlığınızdaki bir yüksek lisans öğrencisi sizinle ilgili olarak “benimle hiç ilgilenmiyor”, “bana yeterli vakit ayırmıyor”, “sorularıma cevap vermiyor” ya da “e-postalarımı çok geç dönüş yapıyor” gibi şikâyetlerde bulunuyorsa sizce bu şikâyetin nedenleri neler olabilir?”

Senaryolardan görüldüğü üzere, manipüle edilen değişken şikâyetin nesnesidir: Kontrol grubundaki senaryoda şikâyetin nesnesi başka bir akademisyen iken deney grubunda akademisyenin kendisidir. Dolayısıyla literatürden hareketle, çalışmadaki temel beklenti, bireylerin kendi başarısızlığını dışsal faktörlere, başkasının başarısızlıklarını ise içsel faktörlere atfetme eğiliminde olmalarıdır. Senaryoların sonrasında akademisyenlerden, öğrencinin bahsi geçen şikâyetinin potansiyel nedenleri hakkında bazı ifadelerle ilişkin cevaplar toplanmıştır. Anketlerde senaryolar sonrasında yer alan ilk 5 ifade dışsal nedenlere atıfta bulunan maddelerden oluşmaktayken, son 5 madde ise içsel faktörlere atıfta bulunmaktadır. Dolayısıyla deney grubundaki katılımcıların, ilk 5 maddedeki ifadelerle ağırlıklı olarak “katılması”; son 5 maddedeki ifadelerle ise ağırlıklı olarak “katılmaması” beklenmektedir. Çalışmada deney grubunda ortaya çıkabilecek bu beklenti aslında temel atıf hatasını ölçülmesine fırsat vermektedir. Ancak kontrol grubunun kullanılması, kişinin başkası söz konusu olduğunda nasıl bir değerlendirme yapacağını ve bu kararların kendisi söz konusu olduğundaki cevaplardan ne kadar ayrıştığının tespitini görmek için de imkân sağlaması bakımından önemlidir. Ayrıca son 5 maddede yani içsel faktörlerin yer aldığı ifadelerle verilen cevapların -kontrol grubundaki “katılma” oranları, deney grubundaki “katılmama” oranları- birbirine karşı ağırlıkça baskın olup olmama durumunun tespiti de önem arz etmektedir. Bu sonuçla birlikte temel atıf hatasında, bir olay karşısında başkalarının başarısızlığını içsel faktörlere bağlama durumunun mu yoksa kendi başarısızlığımızda içsel faktörlere bağlama konusundaki kaçma tutumumuzun mu daha baskın olacağı literatürde özgün değer yaratan bir sonuç olarak ele alınabilmektedir.

5. Analiz Sonuçları

Bu çalışmada, her bir ifadeye verilen cevapların katılımcıların hangi grupta yer aldıklarıyla ilişkili olup olmadığı Ki-Kare testi ile sınanmıştır. Ki-Kare testi, kategorik veriler arasındaki ilişkiyi değerlendiren bir test olup, burada katılımcıların cevaplarının, kontrol ve deney gruplarındaki farklılıkları belirlemek amacıyla kullanılmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2017). Dolayısıyla, katılımcıların temel atıf hatasına düşmesi durumunda, Ki-Kare test sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması beklenmektedir. Çalışmada, tarafımızca oluşturulan sorular bir ölçek özelliği taşımadığından, Ki-Kare analizi sonuçları da her bir ifade için ayrı ayrı raporlanmıştır. Diğer bir deyişle her bir ifade, tek başına ele alınmış ve gruplar arasındaki farklılıkları anlamak için Ki-Kare testi kullanılmıştır. Böylece, gruplar arasındaki farklılıkları daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirmek mümkün olmuştur. Analizler SPSS 20.0 programı ile gerçekleştirilmiştir. Analizlere geçilmeden önce katılımcıların demografik bilgilerini gösteren tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Katılımcıların Betimsel Analizi

Değişkenler				
	Kategori	Frekans	%	Kümülatif %
Medeni Durum	Bekar	27	17,9	17,9
	Evli	124	82,1	100
Cinsiyet	Kadın	75	49,7	49,7
	Erkek	76	50,3	100
	Ortalama	Minimum	Maksimum	Sh.
Yaş	45	32	62	6,679
Aylık Gelir	89450	35000	190000	32199

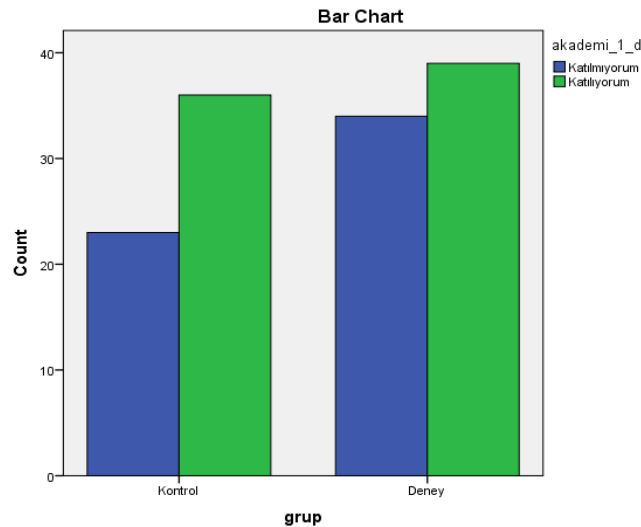
Örnekleme oluşturan katılımcıların yaş aralığı, tablodan görüldüğü üzere, 32 ile 62 arasında değişmektedir. Bununla birlikte cinsiyet dağılımları da birbirine çok yakın bir dağılıma sahiptir. Örnekleme oluşturan katılımcıların %82,1'i evliyen, ortalama aylık gelirleri ise 89.450 TL'dir.

Demografik verilerin ardından, çalışmada yer alan analizlere geçilerek katılımcıların yanıtlarının gruplarla ilişkisi incelenmiştir. Tablo 2 temel atıf hatasını ölçmek için oluşturulan birinci ifadeye verilen cevapların katılımcıların bulunduğu grupla ilişkili olup olmadığına ilişkin Ki-Kare sonucunu sunmaktadır.

Tablo 2. Birinci İfadeye Verilen Yanıtların Gruplar Arasındaki Farklılığına İlişkin Ki-Kare Sonuçları

İfade (Kontrol): Akademik diğer işleri nedeniyle yeterince zaman bulamamaktadır.				
İfade (Deney): Akademik diğer işleriniz nedeniyle yeterince zaman bulamamaktasınızdır.				
		Katılmıyorum	Katılıyorum	Toplam
Grup	Kontrol	23	34	57
	Deney	36	39	75
	Toplam	59	73	132
Pearson Chi-Square		0,767	p değeri 0,381	

Tablo 2'deki bulgular doğrultusunda, birinci ifadeye verilen yanıtların, katılımcıların dahil olduğu grup ile anlamlı bir ilişki göstermediği tespit edilmiştir. Yani her iki gruptaki katılımcıların da bu ifadeye yönelik fikirlerinin paralel doğrultuda ilerlediği söylenebilir.

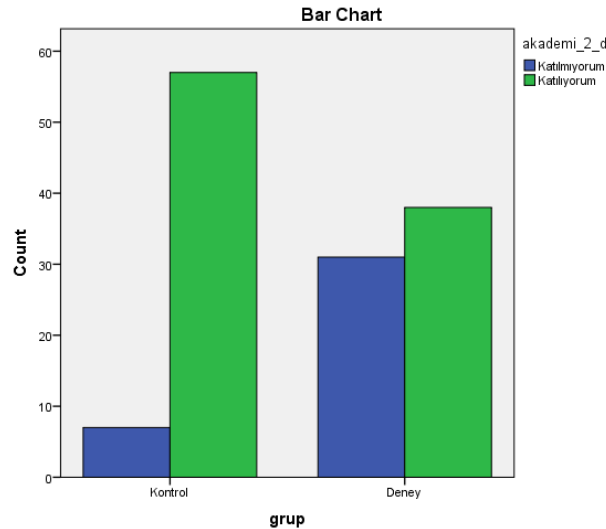
Şekil 1. Birinci İfadeye Verilen Cevapların Frekans Grafiği

Nitekim, yukarıda yer alan Şekil 1 incelendiğinde, katılımcıların yanıt dağılımlarının grup değişkenine bağlı olarak farklılık arz etmediği görülmektedir. Her iki gruptaki katılımcılar da benzer oranda katılıyorum ve katılmıyorum seçeneklerini işaretlemiştir. Her ne kadar kontrol grubundaki katılımcıların %61'i katılıyorum (deney grubunda bu oran %53,4) ve %39'u katılmıyorum (deney grubunda %46,6) cevabı vermiş olsa da bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bir fark üretmemiştir. Aşağıdaki Tablo 3 temel atıf hatasını ölçmek için oluşturulan ikinci ifadeye verilen cevapların katılımcıların bulunduğu grupla ilişkili olup olmadığına ilişkin Ki-Kare sonucunu sunmaktadır.

Tablo 3. İkinci İfadeye Verilen Yanıtların Gruplar Arasındaki Farklılığına İlişkin Ki-Kare Sonuçları

İfade (Kontrol): Akademisyenin sağlıkla ilgili, maddi, ailevi sorunlar gibi kişisel sorunları vardır.				
İfade (Deney): Sağlıkla ilgili, maddi, ailevi sorunlar gibi kişisel sorunlarınız vardır.				
		Katılmıyorum	Katılıyorum	Toplam
Grup	Kontrol	7	31	38
	Deney	57	38	95
	Toplam	64	69	133
		Pearson Chi-Square*		p değeri 0,000
				18,796

Yukarıdaki Tablo 3'te görüldüğü üzere kontrol grubundaki katılımcıların büyük kısmı akademisyenin sağlık, maddi veya ailevi durumlar gibi nedenler sonucu öğrencisiyle ilgilenemeyebileceğini onaylama eğilimindedir. Ancak aşağıdaki Şekil 2'den de görüldüğü üzere deney grubundakiler aynı eğilimi taşımamaktadır. İki grup arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmaktadır.

Şekil 2. İkinci İfadeye Verilen Cevapların Frekans Grafiği

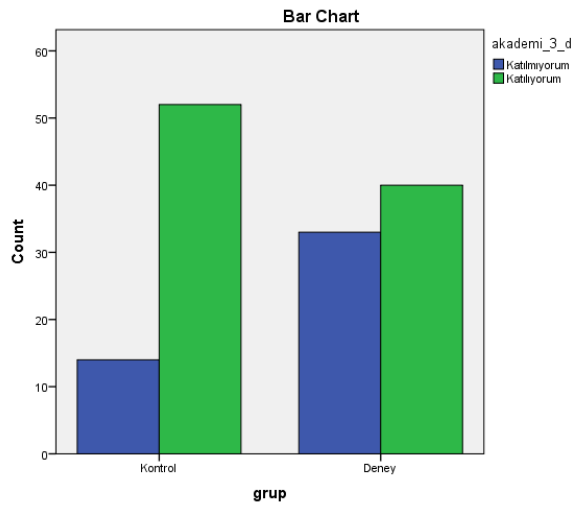
Deney grubundaki katılımcılar bu tür nedenlerle öğrencileriyle ilgilenememe fikrine daha az oranda katılmaktadır. Başka bir deyişle, deney grubundaki akademisyenlere göre, başka akademisyenler bu tür nedenlerle öğrencileri ile ilgilenemeyebilirler ancak bu durum kendileri için geçerli değildir. Kontrol grubundaki akademisyenlerin çok büyük çoğunluğu (%89,1) bu ihtimali onaylarken deney grubunda bu ihtimali onaylayanların oranı %55,1'dir.

Tablo 4'te temel atıf hatasını ölçmek için oluşturulan üçüncü ifadeye verilen cevapların katılımcıların bulunduğu grupla ilişkili olup olmadığına ilişkin Ki-Kare sonucunu sunulmaktadır.

Tablo 4. Üçüncü İfadeye Verilen Yanıtların Gruplar Arasındaki Farklılığına İlişkin Ki-Kare Sonuçları

İfade (Kontrol): Akademisyenin işiyle ilgili (makale yazmak, proje yapmak gibi) farklı öncelikleri vardır.			
İfade (Deney): İşiniz ile ilgili (makale yazmak, proje yapmak gibi) farklı öncelikleriniz vardır.			
		Katılmıyorum	Katılıyorum
Grup	Kontrol	14	52
	Deney	33	40
	Toplam	47	92
Pearson Chi-Square		8,916	p değeri 0,003

Tablo 4’te görüldüğü üzere üçüncü ifadeye verilen cevapların katılımcıların bulunduğu grupla ilişkili olduğu söylenebilir. Buna göre katılımcılar için bir akademisyenin başka akademik işleri nedeniyle öğrencisiyle ilgilenememesi muhtemel iken, söz konusu kişi kendileri olduğunda bu durum daha az muhtemel hale gelmektedir. Kontrol grubunda bu ifadeyi onaylayanların oranı %78,8 iken deney grubunda bu oran %54,8’dir.

Şekil 3. İkinci İfadeye Verilen Cevapların Frekans Grafiği

Bahsi geçen bu durum Şekil 3’ten de görülebilmektedir. Buna göre, deney grubundaki katılımcıların hemen hemen yarısı ilgili ifadeye katılırken diğer yarısı katılmamaktadır.

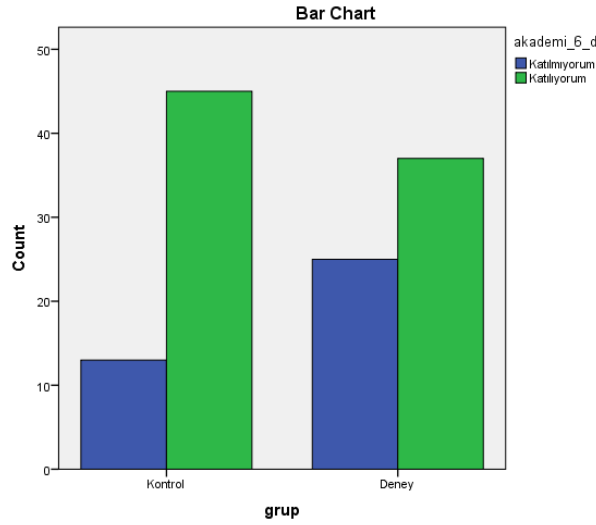
Aşağıdaki Tablo 5 temel atıf hatasını ölçmek için oluşturulan dördüncü ifadeye verilen cevapların katılımcıların bulunduğu grupla ilişkili olup olmadığına ilişkin Ki-Kare sonucunu sunmaktadır.

Tablo 5. Dördüncü İfadeye Verilen Yanıtların Gruplar Arasındaki Farklılığına İlişkin Ki-Kare Sonuçları

İfade (Kontrol): Akademisyenin ders yükü fazladır.			
İfade (Deney): Ders yükünüz fazladır.			
		Katılmıyorum	Katılıyorum
Grup	Kontrol	13	45
	Deney	25	37
	Toplam	38	82
Pearson Chi-Square		4,442	p değeri 0,035

Tablo 5’te görüldüğü üzere dördüncü ifadeye verilen cevaplar katılımcıların bulundukları grupla ilişkilidir. Aşağıdaki Şekil 4’te de görüldüğü üzere kontrol grubundaki katılımcılar başka

akademisyenlerin ders yüklerinin fazla olmasını ilgili şikâyet için muhtemel bir neden saymaya daha yatkındır.

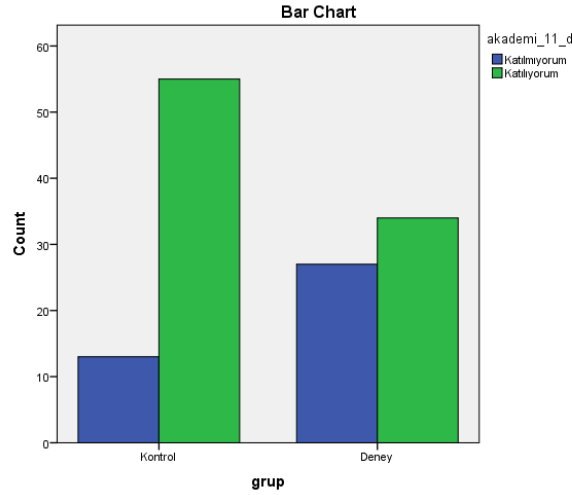
Şekil 4. Dördüncü İfadeye Verilen Cevapların Frekans Grafiği

Ancak deney grubundaki akademisyenlerde bu eğilim daha düşüktür: Başka akademisyenlerle kıyaslandığında ders yükünün fazla olmasının kendileri için böyle bir şikâyet neden olamayacağını düşünmeye meyillidirler. Kontrol grubunda bu ifadeye katılma oranı %77,6 iken deney grubunda bu oran %59,7’dir. Aşağıdaki Tablo 6 temel atıf hatasını ölçmek için oluşturulan beşinci ifadeye verilen cevapların katılımcıların bulunduğu grupla ilişkili olup olmadığına ilişkin Ki-Kare sonucunu sunmaktadır.

Tablo 6. Beşinci İfadeye Verilen Yanıtların Gruplar Arasındaki Farklılığına İlişkin Ki-Kare Sonuçları

İfade (Kontrol): Öğrenciler yeterince talepkâr değildir.			
İfade (Deney): Öğrenciniz yeterince talepkâr değildir.			
		Katılmıyorum	Katılıyorum
Grup	Kontrol	13	55
	Deney	27	34
	Toplam	40	89
Pearson Chi-Square		9,503	p değeri 0,002

Tablo 6’da görüldüğü gibi kontrol grubundaki katılımcıların büyük çoğunluğu (%80,9) öğrencilerin yeterince talepkâr olmamasını böyle bir şikâyet için makul bulmaktadır. Deney grubunda bu oran %55,7’dir. Aşağıdaki Şekil 5’ten de görüldüğü üzere deney grubundaki katılımcılar ifadeyi kontrol grubundaki akademisyenlere göre daha az oranda onaylamaktadır.

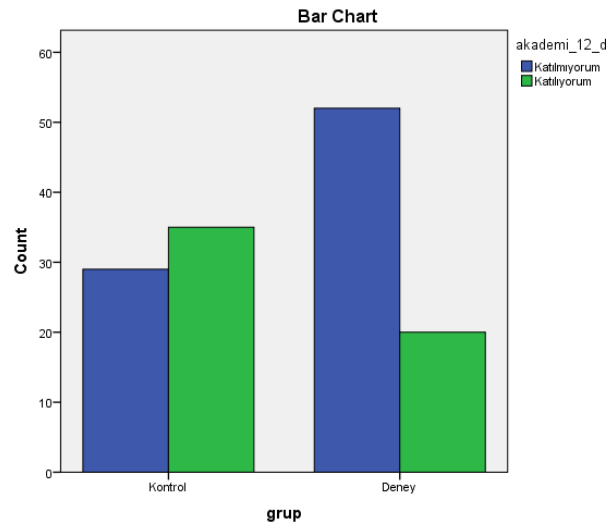
Şekil 5. Beşinci İfadeye Verilen Cevapların Frekans Grafiği

Deney grubundaki akademisyenler, öğrencileri talepkâr olmadığında böyle bir şikâyetin ortaya çıkmayacağını düşünmeye eğilimli görünmektedirler. Araştırmada içsel faktörlerin ilk maddesi olan altın ifadeye yönelik Ki-Kare sonuçları Tablo 7'deki gibidir.

Tablo 7. Altıncı İfadeye Verilen Yanıtların Gruplar Arasındaki Farklılığına İlişkin Ki-Kare Sonuçları

İfade (Kontrol): Mesleğini yeterince önemsemiyordur.				
İfade (Deney): Mesleğinizi yeterince önemsemiyorsunuzdur.				
		Katılmıyorum	Katılıyorum	Toplam
Grup	Kontrol	29	35	64
	Deney	52	20	72
	Toplam	81	55	136
Pearson Chi-Square		10,186		p değeri
				0,001

Tablo 7'de görüldüğü üzere içsel nedenlere odaklanan ilk ifadeye verilen cevaplar katılımcıların bulunduğu grupla ilişkilidir. Buna göre kontrol grubunda ifadeye katılanlar daha fazla iken deney grubunda katılmayanlar çoğunluktadır.

Şekil 6. Altıncı İfadeye Verilen Cevapların Frekans Grafiği

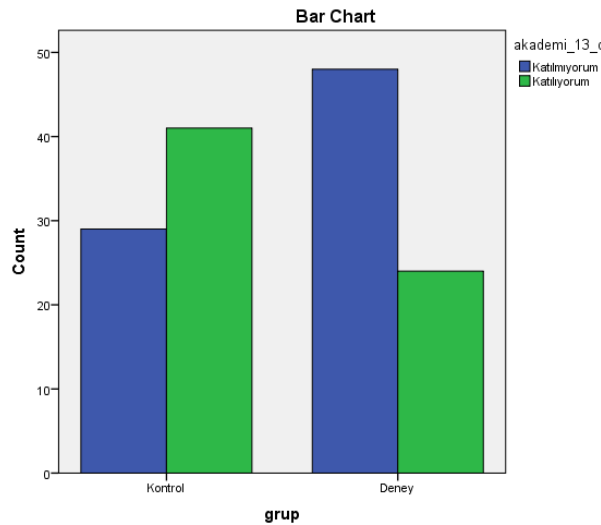
Yukarıdaki Şekil 6'dan da rahatlıkla görülebildiği gibi akademisyenler, başka akademisyenler söz konusu olduğunda o akademisyenin mesleğini yeterince önemsemiyor olmasının böyle bir şikâyet için makul bir neden olabileceğini düşünmektedir. Ancak bu şikâyet edilen akademisyenin kendisi olduğunda görüşler değişmektedir. Görüldüğü üzere deney grubundaki katılımcılar büyük oranda bu ifadeye katılmadıklarını (%72,2) beyan etmektedir. Aynı oran kontrol grubunda %45,3'tür.

Tablo 8 temel atıf hatasını ölçmek için oluşturulan diğer bir ifade olan yedinci ifadeye verilen cevapların katılımcıların bulunduğu grupla ilişkili olup olmadığına ilişkin Ki-Kare sonucunu sunmaktadır.

Tablo 8. Yedinci İfadeye Verilen Yanıtların Gruplar Arasındaki Farklılığına İlişkin Ki-Kare Sonuçları

İfade (Kontrol): Yüksek lisans danışmanlığını yeterince önemsemiyordur.			
İfade (Deney): Yüksek lisans danışmanlığını yeterince önemsemiyorsunuzdur.			
		Katılmıyorum	Katılıyorum
Grup	Kontrol	29	41
	Deney	48	24
	Toplam	77	65
Pearson Chi-Square		9,108	p değeri 0,003

Tablo 8'de sunulan sonuçlara göre yedinci ifadeye verilen cevaplar da katılımcıların bulunduğu grupla ilişkilidir ve altıncı ifadeye verilen cevaplara benzer bir dağılıma sahiptir.

Şekil 7. Yedinci İfadeye Verilen Cevapların Frekans Grafiği

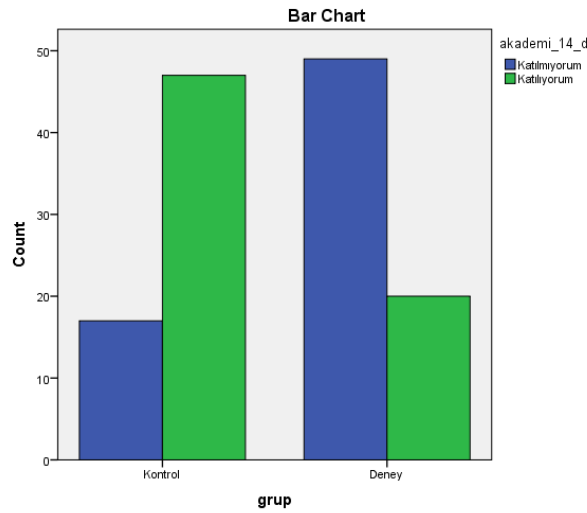
Şekil 7'de görüldüğü üzere kontrol grubunda katılıyorum cevabını verenler çoğunlukta iken deney grubunda katılmıyorum cevabını verenler çoğunlukta. Akademisyenler, böyle bir şikâyet için başka akademisyenlerin yüksek lisans danışmanlığını yeterince önemsememelerine ihtimal verirken, söz konusu akademisyen kendileri olduğunda buna çok daha az ihtimal vermektedir. Kontrol grubundaki katılımcıların %58,6'sı bu ifadeye katılır iken deney grubunda bu oran %33,3'tür.

Aşağıda yer alan Tablo 9 temel atıf hatasını ölçmek için oluşturulan sekizinci ifadeye verilen cevapların katılımcıların bulunduğu grupla ilişkili olup olmadığına ilişkin Ki-Kare sonucunu sunmaktadır.

Tablo 9. Sekizinci İfadeye Verilen Yanıtların Gruplar Arasındaki Farklılığına İlişkin Ki-Kare Sonuçları

İfade (Kontrol): Danışmanlığı sadece bir ek ders ücreti kaynağı olarak görüyordur.				
İfade (Deney): Danışmanlığı sadece bir ek ders ücreti kaynağı olarak görüyorsunuzdur.				
		Katılmıyorum	Katılıyorum	Toplam
Grup	Kontrol	17	47	64
	Deney	49	20	69
	Toplam	66	67	133
Pearson Chi-Square		26,245	p değeri 0,000	

Tablo 9’da açıkça görüldüğü üzere sekizinci ifadeye verilen cevaplar da katılımcıların bulundukları grupla ilişkilidir. Kontrol grubunda katılıyorum cevabı bariz şekilde katılmıyorum cevabından fazla iken deney grubunda katılmıyorum ifadesi bariz şekilde katılıyorum ifadesinden fazladır.

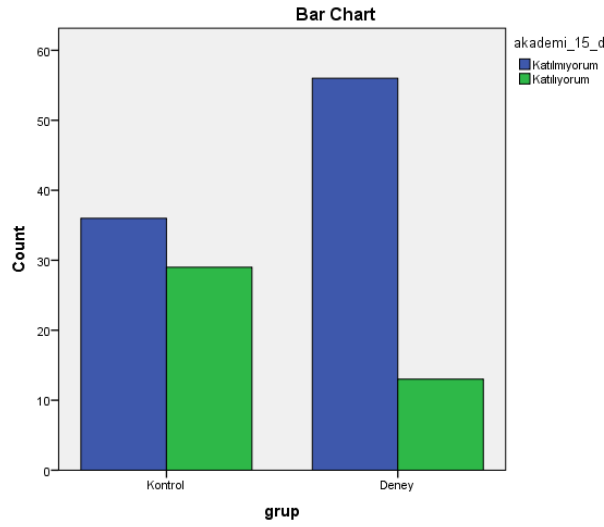
Şekil 8. Sekizinci İfadeye Verilen Cevapların Frekans Grafiği

Şekil 8’de de rahatlıkla görülebildiği üzere katılımcılar başka akademisyenlerin danışmanlığı sadece bir ek ders ücreti kaynağı olarak gördüklerine fazlasıyla ihtimal verirken (katılanların oranı %73,4), söz konusu kendileri olduğunda bu iddianın asılsız olduğunu düşünmektedirler (katılanların oranı %29). Aşağıdaki Tablo 10 temel atıf hatasını ölçmek için oluşturulan dokuzuncu ifadeye verilen cevapların katılımcıların bulunduğu grupla ilişkili olup olmadığına ilişkin Ki-Kare sonucunu sunmaktadır.

Tablo 10. Dokuzuncu İfadeye Verilen Yanıtların Gruplar Arasındaki Farklılığına İlişkin Ki-Kare Sonuçları

İfade (Kontrol): Bir denetim mekanizmasının olmaması nedeniyle işini layığıyla yapmıyordu.				
İfade (Deney): Bir denetim mekanizmasının olmaması nedeniyle işinizi layığıyla yapmıyorsunuzdur.				
		Katılmıyorum	Katılıyorum	Toplam
Grup	Kontrol	36	29	65
	Deney	56	13	69
	Toplam	92	42	134
Pearson Chi-Square		10,333	p değeri	
			0,001	

Tablo 10’da görüldüğü üzere dokuzuncu ifadeye verilen cevaplar katılımcıların bulundukları grup ile ilişkilidir. Bu kez her iki grupta da katılmıyorum ifadesi katılıyorum ifadesinden daha fazladır.

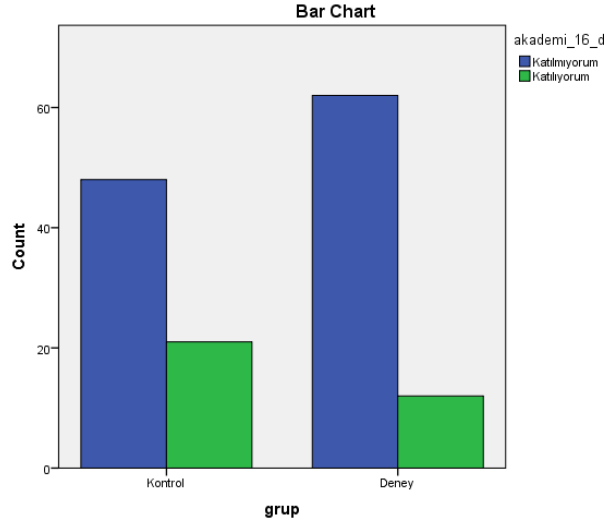
Şekil 9. Dokuzuncu İfadeye Verilen Cevapların Frekans Grafiği

Ancak yukarıdaki Şekil 9’da da görüldüğü üzere kontrol grubunda katılmıyorum ve katılıyorum cevaplarının frekansları birbirine yakın iken deney grubunda bu iki cevap arasında çok büyük fark bulunmaktadır. Deney grubundaki akademisyenler bir denetim mekanizmasının yokluğunun böyle bir şikâyetle neden olabileceği fikrini güçlü bir şekilde reddederken (katılmayanların oranı %81,2) başka akademisyenler için bu fikri o kadar da güçlü şekilde reddetmemektedirler (katılmayanların oranı %55,4). Aşağıdaki Tablo 11’de temel atıf hatasını ölçmek için oluşturulan onuncu ifadeye verilen cevapların katılımcıların bulunduğu grupla ilişkili olup olmadığına ilişkin Ki-Kare sonucunu sunmaktadır.

Tablo 11. Onuncu İfadeye Verilen Yanıtların Gruplar Arasındaki Farklılığına İlişkin Ki-Kare Sonuçları

İfade (Kontrol): Genel olarak iş ahlakı ile ilgili sorunları vardır.				
İfade (Deney): Genel olarak iş ahlakınız ile ilgili sorunlarınız vardır.				
Grup		Katılmıyorum	Katılıyorum	Toplam
	Kontrol	48	21	69
	Deney	62	12	74
	Toplam	110	33	143
Pearson Chi-Square			4,067	p değeri 0,044

Tablo 11’de sunulan sonuçlara göre onuncu ifadeye verilen cevaplar katılımcıların bulunduğu grup ile ilişkilidir. Ancak her iki grupta da katılmıyorum ifadesi katılıyorum ifadesinden çok daha fazla verilmiştir. Akademisyenler söz konusu akademisyen başkası da olsa kendileri de olsa sözü edilen kişinin iş ahlakından yoksun olması fikrini reddetmektedirler.

Şekil 10. Onuncu İfadeye Verilen Cevapların Frekans Grafiği

Ancak buna rağmen yukarıdaki Şekil 10'da da görülebileceği gibi deney grubunda katılıyorum ve katılmıyorum cevapları arasındaki fark (%67,6) kontrol grubundakinden (%39,2) yüksektir. Başka bir deyişle akademisyenler iş ahlakından yoksun olmayı kendilerine, az bir farkla da olsa başkalarından daha az yakıştırmaktadır.

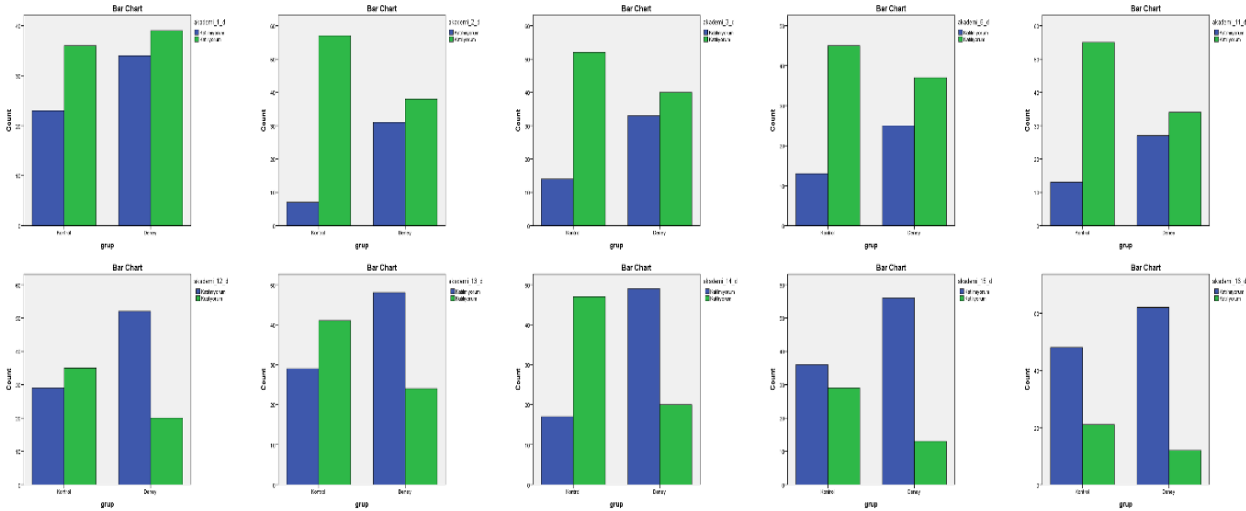
6. Sonuç

Çalışmadaki bulgular gerek tek tek gerekse toplu olarak değerlendirildiğinde temel atıf hatasını destekler niteliktedir. Yapılan analizlere göre, katılımcıların 10 ifadenin 9 tanesine verdiği cevaplar, katılımcıların bulunduğu grupla ilişkilidir. Diğer bir deyişle, akademisyenlerin, verilen senaryolarla ilişkili ifadelerle verdikleri cevaplar, kendilerini ve başkalarını düşündüklerinde farklılaşmaktadır. Akademisyenler başkaları için sahip oldukları görüşleri, söz konusu kendileri olduğunda daha az güçlü şekilde ifade etmektedirler. Diğer bir deyişle akademik karar aşamasında temel atıf hatasına düşmektedirler. Bu farklılık hem dışsal nedenler hem içsel nedenler açısından geçerlidir.

Çalışmadaki ilk beş ifade, ilgili şikâyetin dışsal nedenlerine odaklanmaktadır. Burada dışsallıktan kasıt, danışmanlık sürecinde akademisyenin kontrolü dışında gelişen faktörlerdir. Bulgular, akademisyenlerin başkaları hakkındaki değerlendirmelerinde dışsal nedenlere daha fazla atıfta bulunduklarını, ancak konu kendileri olduğunda bu nedenlerin açıklayıcılık gücünün azaldığını göstermektedir. Başkaları söz konusu olduğunda makul görülen bazı dışsal nedenler akademisyenin kendisi için daha düşük düzeyde geçerlidir. Başka akademik öncelikler, sağlıkla ilgili veya benzer özel nedenler, ders yükünün fazlalığı, idari görevlerin yoğunluğu, öğrenci ile yaşanan anlaşmazlıkla, öğrencinin yeterince talepkâr olmaması gibi dışsal nedenler diğer akademisyenlerin danışmanlık görevlerini yerine getirememesini belirli ölçüde meşru gösterebilirken, aynı nedenler akademisyenin kendisi için aynı derecede geçerli sayılmamaktadır. Sonuç olarak, akademisyenler, bu tür dışsal nedenler mevcut olsa bile, danışmanlık görevlerini diğer akademisyenlere kıyasla daha iyi yerine getirdiklerine inanmaktadır. Benzer şekilde, akademisyenler başka bir akademisyenin danışmanlık sürecindeki eksikliklerini içsel nedenlere bağlama eğilimindedir. Örneğin, mesleki sorumluluk bilincinin yetersizliği, yüksek lisans danışmanlığına gereken önemin verilmemesi, danışmanlığın yalnızca ek ders ücreti olarak görülmesi, bir denetim mekanizmasının bulunmaması nedeniyle işin gerektiği şekilde yapılmaması ya da genel iş etiği sorunları gibi içsel faktörler, başkaları hakkında yapılan değerlendirmelerde daha fazla vurgulanmaktadır. Ancak konu kendileri olduğunda, akademisyenlerin bu tür içsel nedenleri öne sürme eğilimi azalmaktadır. Başka bir deyişle akademisyenler, başka bir akademisyenle ilgili böyle bir şikâyetin nedenlerini o akademisyenin içsel

nedenlerine bağlama eğilimindeyken, söz konusu akademisyen kendileri olduğunda bu eğilim azalmaktadır.

Ancak akademisyenlerin temel atıf hatasına düşüp düşmediklerini aşağıdaki *Şekil 11* üzerinden netleştirebiliriz.

Şekil 11. Tüm Sorulara Verilen Cevapların Frekans Grafikleri

Şekil 11’de ilk satırda görülen grafikler katılımcıların dışsal unsurları belirten ifadelerle verdikleri cevapları yansıtmaktadır. Görsel göre deney grubundaki katılımcılar (yani senaryoyla ilgili ifadelerle kendilerini düşünerek cevap veren katılımcılar) dışsal nedenlerin tamamına daha yüksek oranda “katılıyorum” cevabı vermişlerdir. Yani kendilerini düşündüklerinde ilgili şikâyetin nedeni olarak sayılan ders yükünün fazla olması, akademik diğer işlerin varlığı, öğrencinin yeterince talepkâr olmaması gibi dışsal nedenleri onaylamaya daha eğilimlidirler. Ancak deney grubundaki katılımcılar söz konusu içsel nedenler olduğunda (görseldeki ikinci satırdaki grafikler) hiçbir içsel nedeni daha fazla onaylama eğiliminde değildir. Görselde de görüldüğü üzere içsel nedenleri vurgulayan ifadelerin tamamına “katılmıyorum” cevabı “katılıyorum” cevabından çok bariz şekilde yüksek oranda verilmiştir: Yani akademisyenler mesleği yeterince önemsememe, yüksek lisans danışmanlığını yeterince önemsememe, genel olarak iş ahlakı ile ilgili sorunlara sahip olmak gibi içsel nedenleri ilgili şikâyetin nedeni olarak görmemeye meyillidirler. Bu bulgu akademisyenlerin temel atıf hatasına düştüklerini göstermektedir.

Yukarıda veri ve yöntem başlığı altında içsel nedenlere kontrol grubunda katılma deney grubunda ise katılmama oranlarının karşılaştırılması ile bir başarısızlığın içsel nedenlere bağlama motivasyonunun mu yoksa içsel nedenlerden kaçma motivasyonunun mu daha yüksek olacağının belirlenebileceğini öne sürmüştük. Aşağıdaki tablo bu argümana ilişkin veriyi sunmaktadır.

Tablo 12. Kontrol Grubunda İçsel İfadelere "Katılma" Oranı ile Deney Grubunda İçsel İfadelere "Katılmama" Oranlarının Karşılaştırılması

	Kontrol grubu “katılma” oranı	Deney grubu “katılmama” oranı
Altıncı İfade	%54,7	%72,2
Yedinci İfade	%58,6	%66,7
Sekizinci İfade	%73,4	%71
Dokuzuncu İfade	%44,6	%81,2
Onuncu İfade	%30,4	%83,8

Yukarıdaki Tablo 12’de görüldüğü üzere deney grubundaki katılımcıların içsel ifadeleri onaylamama oranı, sekizinci ifade hariç, kontrol grubundaki katılımcıların aynı ifadeleri onaylama

oranlarından yüksektir. Dolayısıyla diyebiliriz ki bir olay karşısında kendi başarısızlığımızı içsel faktörlere bağlamama eğilimimiz başkalarının başarısızlığını içsel faktörlere bağlama eğilimimizden yüksektir.

7. Tartışma

Temel atıf hatası, günümüzde birçok alanda kendini gösterebilme potansiyeli olan önemli önyargılardan biri olmasına rağmen, günümüze kadarki süreçte sosyal ve bilişsel psikoloji alanlarında yapılan çalışmalarda daha fazla karşımıza çıkmaktadır. Ancak bununla birlikte, bu hata ile ilişkilendirilen duygusal, psikolojik faktörlerin yanı sıra sosyo-ekonomik değişkenler ve demografik verilerle ele alınması gerekliliğini de belirtmek önemlidir. Bu vurgunun gereğinde, dikkat çeken en önemli hususlardan biri, temel atıf hatasının politika yapımı süreçlerinde, eğitim hayatında, iş süreçlerinde, ekonomik kararlar düzeyinde veya tüketici davranışı gibi konularda derinlemesine incelenmemiş olmasıdır. Örneğin, seçmenlerin, bir adayın başarısızlıklarını kişisel (içsel) özelliklere dayandırma eğilimi, liderlerin performansını nesnel bir şekilde değerlendirmelerini engelleyebilir. Ya da yaşanan bir finansal kriz sonrasında, insanlar, krizlerin nedenlerini yalnızca bireysel hatalara bağlayarak makroekonomik faktörleri göz ardı etme eğilimine girebilirler. Benzer şekilde, işverenler çalışanların performansını değerlendirirken çevresel faktörleri göz ardı edebilir ve hataları bireysel yetkinlik eksikliğine yorabilir. Bu tür bilişsel önyargıların, bireysel veya kurumsal karar alma süreçlerini yanıltıcı hale getirebileceği gibi gelecekte alınacak kararların veya oluşturulacak stratejilerin toplumlar tarafından içselleştirilmesini de engelleyebilir. Bilhassa yapılan bu çalışmanın özelinde ele alındığında, temel atıf hatası nedeniyle, akademik başarısızlıklar ya da görev ihmalleri bireysel yetersizliklerle ilişkilendirilerek sistemsel bazı sorunların göz ardı edilmesine neden olabilir. Bu durum hem bireysel sorumlulukların hem de kurumsal gelişim çabalarının doğru şekilde ele alınmasını da zorlaştırabilir.

Literatürde zihinsel bir süreç olan ve başka bir kişinin bakış açısını benimsemek olarak tanımlanabilecek perspektif alma davranışı temel atıf önyargısını yenmede bir araç olarak önerilmektedir (Epley vd., 2004; Hooper vd., 2015). Ancak bununla beraber, temel atıf hatasının daha farklı değişkenlerle ve karşılaştırmalı analizlerle ele alınması, yanlılığın yol açabileceği olası maliyetlerin azaltılmasında rol oynayabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde daha fazla bilgi edinme, davranışları veya durumları daha iyi okuyabilme, eleştirel düşünebilme ve empati yeteneğini geliştirme gibi çabaların, atıf hatalarını azaltmada önemli rol oynayabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle akademik gelişim programlarında sosyal algı, önyargı, etik karar verme ve bilişsel yanlılıklar gibi konulara yer verilmesi de temel atıf hatasının önüne geçebilmede önemlidir.

Kaynaklar

- Akdoğan, N. (2019). Düşük statülü grupların yüksek statülü gruplara yönelik olumlu tutumu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(37), 711-737. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.469991>
- Akgün Kandemir, N. (2019). Aile içi iletişim çatışmalarının temel atıf hatası bağlamında değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Berry, Z. (2015). Explanations and implications of the fundamental attribution error: A review and proposal. *Journal of Integrated Social Sciences*, 5(1), 44-57. <https://tinyurl.com/444v7u5z>
- Epley, N., Morewedge, C. K. ve Keysar, B. (2004). Perspective taking in children and adults: Equivalent egocentrism but differential correction. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40 (6), 760–768. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2004.02.002>
- Fein, S. (2001). Beyond the fundamental attribution era?. *Psychological Inquiry*. 12(1), 16-21. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1201_02

- Gilbert, D. T. ve Malone, P. S. (1995). The correspondence bias. *Psychological Bulletin*, 117(1), 21–38. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.1.21>
- Granot, Y. ve Balcetis, E. (2013). Fundamental attribution error. K.D. Keith (Ed.). *The encyclopedia of cross-cultural psychology* (Volume II) içinde (s. 576). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118339893.wbecp232>
- Griffin, D. W. ve Ross, L. (1991). Subjective construal, social inference, and human misunderstanding. *Advances in Experimental Social Psychology*, 24, 319-359. [https://doi.org/10.1016/s0065-2601\(08\)60333-0](https://doi.org/10.1016/s0065-2601(08)60333-0)
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe- yöntem- analiz* (4. bs.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley.
- Hooper, N., Erdogan, A., Keen, G., Lawton, K. ve McHugh, L. (2015). Perspective taking reduces the fundamental attribution error. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 4(2), 69–72. <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2015.02.002>
- Ichheiser, G. (1949). Analysis and typology of personality misinterpretations. *American Journal of Sociology*, 55 (2), 26-56. <https://www.jstor.org/stable/2770750>
- Ji, L., Peng, K. ve Nisbett, R. E. (2000). Culture, control, and perception of relationships in the environment. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 78(5), 943-955. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.5.943>
- Jones, E. E. (1979). The rocky road from acts to dispositions. *American Psychologist*, 34(2), 107–117. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.2.107>
- Jones, E. E. ve Harris, V. A. (1967). The attribution of attitudes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 3(1), 1-24. [https://doi.org/10.1016/0022-1031\(67\)90034-0](https://doi.org/10.1016/0022-1031(67)90034-0)
- Jones, E. E., ve Nisbett, R. E. (1972). The actor and the observer: Divergent perceptions of the causes of behavior. E. E. Jones (Ed.), *Attribution: perceiving the causes of behavior* içinde (s. 186). General Learning Pres.
- Kelley, H. H. (1967). Attribution theory in social psychology. D. Levine (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation* içinde (s. 192- 238). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Kızıgın, Y. ve Dalgın, T. (2012). Atfetme teorisi: öğrencilerin başarı ve başarısızlıklarını değerlendirmedeki atfetme farklılıkları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(15), 61-77. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijmeh/issue/54849/751072>
- Kim, D., Ko, Y.J., Lee, J.S. ve Sato, S. (2020). The effect of attribution on athlete scandals: consumer responses toward scandalized athletes and endorsements. *Sport Marketing Quarterly*, 29(4), 269- 281. <http://doi.org/10.32731/SMQ.294.122020.03>
- Lewin, K. (1931). The conflict between Aristotelian and Galileian modes of thought in contemporary psychology. *Journal of General Psychology*, 5(2), 141-177. <https://doi.org/10.1080/00221309.1931.9918387>
- Maddux, W. W. ve Yuki, M. (2006). The ‘ripple effect’: cultural differences in perceptions of the consequences of events. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 32(5), 669-683. <https://doi.org/10.1177/0146167205283840>
- Ma-Kellams, C. (2020). Cultural variation and similarities in cognitive thinking styles versus judgment biases: a review of environmental factors and evolutionary forces. *Review of General Psychology*, 24(3), 238-253. <https://doi.org/10.1177/1089268019901270>
- Miller, D. T., ve Ross, M. (1975). Self-serving biases in the attribution of causality: Fact or fiction. *Psychological Bulletin*, 82(2), 213-225. <https://doi.org/10.1037/h0076486>
- Miller, J. G. (1984). Culture and the development of everyday social explanation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 961-978. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.5.961>
- Moore, D. A., Swift, S. A., Sharek, Z. S. ve Gino, F. (2010). Correspondence bias in performance evaluation: Why grade inflation works. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(6), 843–852. <https://doi.org/10.1177/0146167210371316>

- Moran, J. M., Jolly, E. ve Mitchell, J. P. (2014). Spontaneous mentalizing predicts the fundamental attribution error. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 26(3), 569–576. https://doi.org/10.1162/jocn_a_00513
- Morris, M.W. ve Peng, K. (1994). Culture and cause: American and Chinese attributions for social and physical events. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(6), 949-971. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.6.949>
- Posner M. I., Snyder C. R. R. ve Solso R. (2004). Attention and cognitive control. Balota D. A. ve Marsh E. J. (Eds.), *Cognitive psychology: Key readings* içinde (s. 205–223). Psychology Press.
- Preston, C. C. ve Colman, A. M. (2000). Optimal number of response categories in rating scales: Reliability, validity, discriminating power and respondent preferences. *Acta Psychologica*, 104(1), 1-15. [https://doi.org/10.1016/S0001-6918\(99\)00050-5](https://doi.org/10.1016/S0001-6918(99)00050-5)
- Riggio, H. R. ve Garcia, A. L. (2009). The power of situations: Jonestown and the fundamental attribution error. *Teaching of Psychology*, 36(2), 108–112. <https://doi.org/10.1080/00986280902739636>
- Ross L. (1977). The intuitive psychologist and his shortcomings: Distortions in the attribution process. L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (s. 173–220). New York, NY: Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60357-3](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60357-3)
- Ross, L., Amabile, T. M. ve Steinmetz, J. L. (1977). Social roles, social control, and biases in social-perception processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35(7), 485-494. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.35.7.485>
- Ross, M., ve Sicoly, F. (1979). Egocentric biases in availability and attribution. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(3), 322-336. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.3.322>
- Simon, H.A. (1955). A behavioral modal of rational choice, *The Quarterly Journal of Economics*, 69(1), 99-118. <https://doi.org/10.2307/1884852>
- Steiner, I. D. ve Field, W. L. (1960). Role assignment and interpersonal influence. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 61(2), 239-245. <https://doi.org/10.1037/h0040441>
- Walster, E. (1966). Assignment of responsibility for an accident. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(1), 73–79. <https://doi.org/10.1037/h0022733>
- Williams, S. N., Armitage, C. J., Tampe, T. ve Dienes, K. A. (2021). Public perceptions of non-adherence to pandemic protection measures by self and others: A study of COVID-19 in the United Kingdom. *PloS one*, 16(10), e0258781. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258781>
- Winter, L., Uleman, J. S. ve Cunniff, C. (1985). How automatic are social judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(4), 904–917. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.49.4.904>